

Irányelvek a kisebbségi nyelvek használatáról a műsorszórási médiában

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának Irodája – folytatva az 1996-ban, a Nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló Hágai Ajánlásokkal megkezdett sort, amelyet 1998-ban a Nemzeti kisebbségek nyelvi jogairól írt Oslói Ajánlások, majd 1999-ben a Nemzeti kisebbségek hatékony részvétele a közéletben című Lundi Ajánlások követték – 2003 októberében elkészítette a Kisebbségi nyelvek használata a műsorszórási médiában című irányelveit. A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa az év elején elindított kisebbségi média-vizsgálatának elkészítésekor ez a dokumentum szolgál vonalmértékként. Az alábbiakban nem a teljes dokumentumot, hanem annak kivonatát adjuk közre.

I. Általános elvek

1) A véleménynyilvánítás szabadsága

Minden személy – így a nemzeti kisebbségekhez tartozók – véleménynyilvánítási szabadsága magában foglalja azt a jogot, hogy az általuk választott nyelven és médiában információhoz jussanak, azt keressenek és továbbítsanak befolyásolástól mentesen és országhatárokon való tekintet nélkül.

Ennek a szabadságnak az érvényesítésére csak olyan korlátozások vonatkozhatnak, amelyek összeegyeztethetőek a nemzetközi joggal.

2) Kulturális és nyelvi sokszínűség

Az államoknak garantálniuk kell a választás szabadságát egy olyan környezet megteremtésével, amelyben különböző nyelveken közvetített sokféle eszmének és információnak van létjogosultsága.

3) Az önazonosság védelme

Minden személy – beleértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket – jogosult saját önazonosságának megőrzésére és fejlesztésére, többek között anyanyelvének használatával a műsorszórási médiákban és azon keresztül.

4) Egyenlőség és diszkriminációmentesség

Minden személy, így a nemzeti kisebbségekhez tartozók is jogosultak arra, hogy egyenlően és diszkriminációtól mentesen éljenek a véleménynyilvánítás szabadságával, s fenntartsák, erősítsék önazonosságukat a műsorszórási médiában és azon keresztül.

Az államoknak minden szükséges esetben különleges és konkrét intézkedésekkel kell biztosítaniuk, hogy a nemzeti kisebbséghez tartozók nyelvhasználatukat illetően tényleges egyenlőséget élvezzenek a műsorszórási médiában.

II. Eljárás mód

5) Az államoknak megfelelő eljárás módok kidolgozásával kell kezelniük a kisebbségi nyelv(ek) használatát a műsorszórási médiában. Az eljárás mód alapja a nemzeti kisebbségekhez tartozók önazonosságuk fenntartására és fejlesztésére vonatkozó igényeinek felmérése kell, legyen.

Biztosítani kell a nemzeti kisebbségekhez tartozók hatékony részvételét ezen eljárás kidolgozásában és megvalósításában, beleértve a konzultációs folyamatokat s képviselőket a vonatkozó intézményekben, testületekben.

6) Független szabályzó testületeknek kell felelősséget vállalniuk az állami politika megvalósításáért és érvényesítéséért. Létre kell hozni, és áttekinthető módon kell működtetni az ilyen testületeket.

7) Az állami politikának támogatnia kell a közszolgálati műsorszórást, amelynek magas színvonalú tájékoztató, oktató, kulturális, s szórakoztató programok széles és kiegyensúlyozott választékát kell nyújtania annak érdekében, hogy többek között kielégítse a nemzeti kisebbségekhez tartozók igényeit. Az államoknak fenn kell tartani – ahol szükséges, meg kell teremteni – a közszolgálati műsorszórási számára azon pénzügyi, technikai és egyéb feltételeket, amelyek e feladatkörük teljesítéséhez szükségesek.

8) Az államnak elő kell segítenie, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek saját anyanyelvükön sugárzó műsorszórási médiákat hozzanak létre, illetve működtessenek.

III. Szabályozás

9) A szabályozás köre

Az államok szabályozhatják a műsorszórási médiát a véleménynyilvánítás szabadsága, a kulturális és nyelvi sokszínűség védelme és támogatása, a kulturális önazonosság megőrzése és fejlesztése, valamint mások jogainak, vagy jó hírvének tiszteletben tartása végett. Erről a szabályozásról, beleértve a szerzői és szomszédos jogokat is, törvény kell, hogy rendelkezzen, amely objektív és diszkrimináció-mentes kritériumokon alapszik s nem célozza, illetve nem idézi elő a kisebbségi nyelveken történő műsorszórási korlátozását.

10) Nyelvek támogatása

A műsorszórási médiában a nyelvhasználat szabályozásával az államok segíthetik bizonyos nyelvek használatát. Az egy vagy több nyelvet támogató intézkedések nem korlátozhatják más nyelvek használatát. Az államok nem tilthatják semelyik nyelv használatát a műsorszórási médiában. Azon intézkedések, amelyek a műsorszórási médiában bármely nyelv támogatását célozzák, nem csorbíthatják a nemzeti kisebbségekhez tartozók jogait.

11) A szabályozás arányos jellege

Bármilyen szabályozásnak, legyen az előíró vagy tiltó, legitim célt kell követnie, és arányosnak kell lennie ezzel a céllal. Bármely szabályozás arányos jellegének megítélésénél a média jellegére és a tágabb társadalmi környezetre vonatkozó konkrét tényezőket kell mérlegelni. Ezek a tényezők a következők:

☞ **az intézkedés jellege és céljai**, beleértve a prog-

ram-összeállítás minőségéhez és kiegyensúlyozottságához való hozzájárulás lehetőségét, a véleménynyilvánítás szabadságának, a kulturális és nyelvi sokszínűségnek védelmét és támogatását a kulturális identitás megőrzésének, fejlesztésének érdekében;

☞ **a létező politikai, társadalmi és vallási környezet,** beleértve a kulturális és nyelvi sokszínűséget, a kormányzás struktúráit és a regionális jellemzőket;

☞ **a rendelkezésre álló** – állami, magán- és külföldi – **műsorszórási szolgáltatók száma, választéka, földrajzi elérhetősége, jellege, funkciója és nyelvei** minden (országos, regionális és helyi) szinten. A különböző szolgáltatók közönségnél jelentkező költségei, a vétel műszaki lehetőségei, a műsorszórási mennyisége és minősége, a frekvenciák elosztása és a programok jellege mind a tárgyhoz tartozó megfontolandó tényezők;

☞ **az érintett közönség jogai, igényei, kifejezett kívánságai és jellemzői,** beleértve a közönség nagyságát és földrajzi koncentrációját, országos, regionális és helyi szinten egyaránt.

12) Fordítási korlátozások

A kisebbségi nyelveken történő sugárzást nem sújtják a fordításra, átjátszásra, utószinkronra vagy feliratozásra vonatkozó indokolatlan vagy aránytalan követelmények.

13) Határokon átnyúló műsorszórási

A határokon átnyúló – közvetlenül vagy átjátszóállomásokon keresztül továbbított – műsorok szabad vételét – nyelvi alapon nem lehet tiltani. Egy kisebbségi nyelven sugárzó külföldi műsorszóráshoz való hozzáférés nem mentesíti az államot azon kötelezettsége alól, miszerint támogatnia kell az adott nyelvű belföldi műsorszórást, illetve nem jogosítja fel az adott nyelven történő sugárzás idejének csökkentésére.

IV. A kisebbségi nyelvek támogatása

14) Állami támogatás

Az államnak támogatnia kell a kisebbségi műsorszórást. Ez, többek között, a műsorszóráshoz való hozzáférés biztosításával, támogatásokkal s a kisebbségi nyelven történő műsorszórási tárgyi és személyi feltételeinek megteremtésével érhető el.

15) A műsorszóráshoz való hozzáférés

Az államoknak lehetővé kell tenniük a kisebbségi nyelveken történő sugárzáshoz való tényleges hozzáférést, többek között a frekvenciák elosztásával, műsorszórási létrehozásával és támogatásával, valamint program-ütemezéssel. E tekintetben figyelembe kell venni a nemzeti kisebbségekhez tartozók létszámát, földrajzi koncentrációját és lakhelyét, valamint igényeiket és érdekeiket.

A kisebbségi nyelvű műsorszóráshoz való regionális vagy helyi hozzáférés nem indokolja a kisebbségi nyelvű sugárzás kizárását az országos műsorszórásból, beleértve a szórványban élő kisebbségeknek szánt műsorszórást is.

Frekvenciák

☞ A frekvenciaengedélyek kiállítása során mérlegelni kell a kisebbségi nyelven sugárzó műsorszórási szervezetek teljes vagy részleges frekvenciákkal való ellátását.

Az államoknak meg kell fontolniuk ún. „nyitott csatornák” – azaz, olyan műsor-átjátszó lehetőségek – biz-

tosítását, amelyek ugyanazt a frekvenciát használják megosztva, meghatározott számú nyelvi csoport között az adóközveten belül. Ott, ahol a rendelkezésre álló frekvencia mennyisége miatt műszaki korlátok lépnek fel és/vagy a csoportok nem rendelkeznek a saját szolgáltatás fenntartásához szükséges elegendő forrással.

Műsorszórási

☞ Az államoknak megfelelő követelményeket kell meghatározniuk az állami vagy közszolgálati műsorszórási számára a kisebbségi nyelven készülő műsorokat illetően.

☞ Az államoknak mérlegelniük kell kedvező (pénzügyi vagy egyéb) feltételek megteremtését a magántulajdonú kisebbségi műsorszórási ösztönzésére. Ezt engedélyek kiadásával, többek között pályázati kiírásokkal vagy a jelentkező kérelmének kedvező elbírálásával lehet elérni. Az államok azt a megoldást is választhatják, hogy mentesítik a kisebbségi nyelveken sugárzó műsorszórási a versenyjogi rendelkezések hatálya alól, vagy különleges rendszereket hoznak létre, amelyekkel elengedik ezen műsorszórási szervezetek bizonyos adminisztratív terheit.

☞ Ott, ahol nincs magántulajdonban levő kisebbségi nyelvű műsorszórási, az államoknak a szükséges módon fokozottan támogatniuk kell ezek létrejöttét.

Műsorszórási

Az államoknak biztosítaniuk kell, hogy a kisebbségi nyelven történő műsorszórási elkülönített adásidő mennyisége és ütemezése tükrözze a nemzeti kisebbség létszámát, koncentrációját s feleljen meg az igényeknek, érdekeiknek.

Át kell gondolni továbbá, hogy a kis létszámú kisebbségek számára mennyi az a minimális adásidő és mi annak megfelelő elosztása, amely szükséges a saját nyelven történő műsorszóráshoz való tényleges hozzáféréshez.

Ezt engedélyezéssel, többek között a kisebbségi műsorszórási hosszának és időszakainak meghatározásával lehet elérni.

16) Közfinszírozás

Az államoknak át kell gondolniuk a kisebbségi nyelvű műsorszórási pénzügyi támogatását. Ez közvetlen adományokkal, kedvező finanszírozási vagy adórendszerekkel, az engedély kiállítása vagy módosítása során befizetendő bizonyos díjak elengedésével érhető el. A tényleges egyenlőség szavatolásához a lélekszámukat tekintve kisebb közösségek műsorszórási a kisebbségi létszámához képest aránytalanul több támogatásra vagy segítségre lehet szüksége, mint ami a meglévő forrásból százalékosan járna. Az államoknak ösztönözniük és pénzügyi támogatás biztosításával is segíteniük kell a kisebbségi nyelveken készült audio és audiovizuális műsorok gyártását s terjesztését.

17) A kisebbségi műsorszórási tárgyi és személyi feltételeinek megteremtése

Az államoknak hozzá kell járulniuk a kisebbségi műsorszórási tárgyi és személyi feltételeinek megteremtéséhez. Ennek lehetséges módja a kisebbségi nyelven készült produkciók hazai és külföldi terjesztéséhez való műszaki segítségnyújtás, valamint a határokon átnyúló kisebbségi nyelvű műsorszórási elősegítése. Emellett az államoknak át kell tekinteniük szerepvállalásukat a kisebbségi műsorszórási szakembereinek oktatásában és továbbképzésében is.

Heizer Éva összeállítása